

A tanulási nehézség vizsgálata – iskolaérettség

KULCSÁR MIHÁLYNÉ

A tanulási nehézség problémája egyre több családot érint. Az esetek jelentős része, mintegy 70%-a organikus okra vezethető vissza. (1) A szakirodalomra támaszkodva kidolgoztam egy komplex vizsgálati rendszert, amelynek segítségével feltérképezhető, milyen fejlettségi fokon állnak a tanuláshoz szükséges alap-képességek. Az így nyert ismeretek birtokában személyre szabottan lehet kidolgozni a fejlesztő programot.

Tizenöt éve foglalkozom tanulási problémás gyerekekkel, s ezalatt ezerszázhuszonhét gyereket vizsgáltam meg. Nagy részüknél lehetőségem volt követni iskolai előmenetelüket is. Tapasztalataim azt mutatták, hogy a vizsgálat eredményei jól jelzik a várható nehézségeket.

Egyéni terápiát 253 gyerekkel végeztem. Csoportos terápiában 82 gyerek vett részt. A fejlődés már a második-harmadik héten beindul, és eleinte igen látványos a teljesítmény növekedése. Később ez lassul egy kicsit és nagyobb szóródás mutatkozik.

A terápia hatékonysága több tényezőtől függ. Ilyen tényező elsősorban a gyermek intellektusa, hozzáállása, a szülői magatartás, támogatás és az iskolai megítélés.

Sokat segít, ha a tanító észreveszi és értékeli a jó irányú változást, s mintegy rehabilitálja a gyereket az osztályközösség előtt. Ez újabb erőfeszítésekre ösztönzi őket.

Az érdektelen vagy ellenséges környezet vissza is foghatja a gyereket a fejlődésben. Sajnos, erre is volt példa. Mikor a tanítónéni megtudta, mit csinál a gyerek, nemtetszésének adott hangot, saját személye elleni támadásnak fogta fel a dolgot. A gyerek erőfeszítéseit leszólta, szinte lehetetlen helyzetbe hozta őt. Ilyenkor csak az iskolaváltás segíthet.

Első lépésként részletes anamnézis felvételével próbálom felderíteni a probléma eredetét. A kóreredet ismeretében reálisabbak lehetnek az elvárások. Más fejlődési prognózis állítható fel egy újraélesztett csecsemő, egy fejsérülést szenvedett vagy egy érzelmileg elhanyagolt gyerek esetében.

A fejlesztő program a mozgás koordinálásán alapul. A mozgás az az eszköz, amellyel az idegrendszer a leghatékonyabban lehet szabályozni, rehabilitálni. Minden más eszköz a mozgáshoz kapcsolódik vagy arra települ. Logopédusok, általános iskolai tanítók, gyógypedagógusok, óvónők is dolgoznak ezzel a módszerrel. Valamennyien a gyerekek fejlődésének felgyorsulásáról számoltak be.

Maga a vizsgálat három részből áll. Időtartama mintegy 2,5 óra gyerekenként. A vizsgálat első része elvégezhető akár egy egész osztállyal is egyszerre (nagy csoportos vizsgálat). A második rész 5-6 fős mikrocsoportokban (kiscsoportos vizsgálat), a harmadik rész pedig egyénként végezhető el (egyéni vizsgálat).

A vizsgálat eredményeit a vizsgálati lapon kell dokumentálni.

A vizsgálatához szükséges eszközök:

1 db vizsgálati lap, 2 db feladatlap.

Továbbá:

1. színes rudak vagy építőkockák;

2. színes korongok, gyermekenként: 3 db piros, 2 db kék, 2 db zöld, 1 db sárga;

3. 5-6 m hosszú zsinag;

4. a csoportlétszámnak megfelelő számú, kb. 30-40 cm hosszú, vastagabb fonal;

5. apró színes gyöngyök, fűzőszál, lapos edény a gyöngyöknek, a csoportlétszámnak megfelelő számban;
6. színes ceruza;
7. labda vagy babzsák;
8. lyukas tárgy vagy fényképezőgép (lehet játék is);
9. egy írólapra felfestett kereszt és karika;
10. egy problémahelyzetet ábrázoló kép;
11. biztosítótű a névkártyák feltűzéséhez;
12. összesítőlap a gyerekek nevével és vizsgálatfajtákkal.

A vizsgálat menete

A vizsgálati lap elején jegyezzük le a gyerekek testi fejlettségét, tápláltságának fokát, egészségügyi állapotát.

Nagycsoportos vizsgálat:

1. reprodukáló képesség vizsgálata:
 - a) mozdulatsor követése;
 - b) építés térben színes rudakkal, kockákkal, szín-felismerés;
 - c) építés síkban színes korongokkal, szín-felismerés;
 - d) a korongok sorbarendezése, megkezdett sor folytatása;
2. megkezdett sor folytatás feladatlapon;
3. térirányok felismerése síkban, jelölése rajzban;
4. szem-kéz koordináció;
5. a) iránykövetés;
 - b) természetes irány a gyerek számára;
6. alak-háttér megkülönböztetés;
7. alak-forma állandóság felismerése;
8. Gestalt-látás;
9. azonosságkeresés;
10. különbözőség felismerése;
11. finommozgások – a látásélességet, a ceruzafogást, a kezességet a feladatok megoldása közben figyeljük;
12. szemdominancia-fényképezés;
13. emberrajz készítése;
14. auditív megkülönböztetés.

Kiscsoportos vizsgálat:

15. térérzékelés;
16. térirányok ismerete térben;
17. egyensúlyérzék;
18. elemi mozgások;
19. keresztcsatornák;
20. testséma;
21. dominancia – kéz;
22. dominancia – láb.

Egyéni vizsgálat:

23. beszédkészség;
24. gondolkodási műveletek;
25. problémamegoldó gondolkodás;
26. általános tájékozottság;
27. emlékezet – mechanikus, szándékosan késleltetett, hosszú távú ;
28. figyelem;
29. szociális érettség – feladattudat, kudarctűrő képesség, társas kapcsolatok, felnőttekhez való viszony.

A vizsgálat menetének részletes leírása

Nagycsoportos vizsgálat:

Bemutatkozás:

„Azért jöttem el hozzátok, hogy együtt játsszunk egy kicsit. Kérlek benneteket, nagyon figyeljétek! Amikor azt mondom: feladat, mindenki nézzen rám, mert valamilyen fontos

dolog következik! Próbáljuk ki! Feladat! Mindenkinek látni szeretném a szemét! Ügyesek voltatok. A névkártyát azért kaptátok, mert én nem tudom ennyi gyereknek megjegyezni a nevét ilyen rövid idő alatt.”

1/a) „Álljunk körbe! Most nem fogom mondani, mit kell csinálni, csak mutatni. Ti lesztek a tükör. Ponosan utánozzátok a mozdulataimat!”

Jobb kéz felemelése, bal láb felemelése, kaszáló mozdulatok a kézzel, törzsdöntés, fejrázás, guggolás.

Figyeljük, képes-e azonnal mindenki követni a mozdulatokat! Aki késik vagy nem tudja leutánozni, jelöljük az összesítő lapon.

1/b) Eszközök: színes rudak vagy kockák.

„Üljetek a helyetekre! Az asztalon van egy doboz színes rúd. Még ne nyúljatok hozzá! Meg fogom mutatni, milyen rudat keressetek (ha nincs rúd, kockákkal végezzük el a feladatot). Ha megtaláltad, dugd el a markodban és csak akkor mutasd meg, ha mondom!”

Sorban egyenként kiemeljük a rózsaszínt, sárgát, feketét, fehérét, pirosat, világoskékét és lilát. Így meggyőződhetünk arról, ismerik-e a gyermekek a színeket. A színeket nem nevezzük meg, csak látás után azonosítjuk.

Ha színtévesztő vagy színvak van a gyerekek között, így kiderül a fogyatékoság.

„Mutasd meg a kezeden, hány rúd van előtted!”

A kiemelt rudakból építetek valamit.

„Építsétek meg ti is ugyanazt, amit én!”

Nem mondom el az építés menetét. Jó az eredmény, ha a gyerek ugyanúgy építette meg, mint én. Ha a térirányokat megfordította vagy nem ugyanazt építette, az összesítő lapon jelöljük.

1/c) Eszközök: korongok zacskóban, korongok képe. Kiosztom a feladatlapokat.

„Fordítsd meg a lapodat! Ez az oldala síma, látod?! Most erre fogunk dolgozni. Nyisd ki a zacskót! Mit láatsz benne? (Korongot.) Vigyázz, ne keveredjen össze a szomszédodéval! Ha megfordítod a korongokat, látod, a másik oldala más színű. Én ezeket a korongokat lefestettem erre a lapra. Rakd ki ugyanazt a mintát belőle, mint én!”

Jó az eredmény, ha a minta ugyanolyan, mint az enyém. Ha bármilyen hiba van a kiakasztásban, az összesítő lapon jelöljük. A korongok egymástól való távolságának mértéke nem számít hibának. Hiba a színek összekeverése, vagy ha a más sorrend vagy az alakzat.

1/d) „Rakjátok a korongokat ugyanolyan sorba, mint én! Folytasd a sort!”

Jó az eredmény ha a gyerek ugyanúgy rakta ki a korongokat és a folytatás is ugyanolyan. A hibákat jelöljük az összesítő lapon.

„Rakjátok vissza a zacskóba a korongokat és hozzátok ide!”

2. Megkezdett sor folytatása feladatlapon. Eszközök: feladatlap, színes ceruza (egyszínű). „Fordítsátok meg a lapotokat! A felső vonalon a nevetek helye van. Keressétek meg a második vonalat! Tegyétek rá az ujjatokat! Mit láttok a sor elején? Hogyan nevezük ezeket a formákat? (Kör, négyszög, háromszög. Feladat: folytassátok a sort! Ugyanolyan sorrendben rajzoljátok le a formákat, ahogyan elkezdtem!”

Munka közben figyeljük a gyerekek ceruzafogását, a vonalvezetés könnyedségét vagy nehézkességét! Ha hibát látunk, jelöljük az összesítő lapon. Jelöljük azt is, ha átveszi a ceruzát a másik kezébe vagy túl közel hajol a laphoz.

Jól oldotta meg a gyerek a feladatot, ha jó sorrendben, egyenlő nagyságú formákat egymástól azonos távolságra a vonalra rajzolt. Ha a sorrend jó, de a gyerek nem a vonalra rajzolt – felfelé vagy lefelé eltért tőle – térérzékelési hiányosságra kell gondolni. Ha jó a sorrend, de a formák nagysága nem egyforma vagy torzult, valószínűsíti a későbbi írásproblémát. Ha a gyerek cserélgeti a ceruzát, alaposan meg kell vizsgálni a dominanciákat, mert ez a tünet azok kialakulatlanására utal. Fel kell jegyezni azt is, ha valaki nagyon lassan dolgozik és lemarad társaitól!

3. Térirányok felismerése síkban. Eszközök: feladatlap, színes ceruza (egyszínű).

Arra kérlek benneteket, még véletlenül se nézzetek a szomszédotok lapjára! Ha ő elrontja és te lemásolod, a tiéd is rossz lesz. A lap közepén láttok egy házikót. Ilyen, mint az enyém. Tegyétek rá az ujjatokat! Mesét fogok mondani a házikóról. Rajzoljátok le a mesémet! Feladat! Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy házikó. A házikó fölött felhők

szállnak, a bal oldalon egy fa nőtt ki a földből. A ház jobb oldalán egy kerítés áll. A ház alatt út vezet. A ház mögött elbújt egy kiskutya és kikukucskál onnan.”

Jó a megoldás, ha a gyerek az utasításokat önmagához képest jól rajzolta le. Nem jó, ha felcserélte a térirányokat, ha a rajz egyes elemeit szétszórta a térben, netán túlzottan le- vagy felcsúsztatta.

A feladat hibás megoldása a síkban való tájékozódás képességének hiányosságaira utal. Nehezített írást, olvasást valószínűsít.

4. Szem-kéz koordináció vizsgálata. Eszközök: feladatlap, egy darab színes ceruza.

„Utakat láttok egymás alatt. Mindegyik út elején áll valami. Milyen állatok fognak az utakon járni? (Kutya, nyúl, egér.) Feladat! Tedd a ceruzád hegyét a kutyus fülére! Vezesd el a fához! Ne álljon meg a kutyus útközben, és próbáljon az út közepén maradni! Tedd a ceruzád hegyét a nyuszi orrára! Vezesd el a répához! Tedd a ceruzád hegyét az egérke orrára! Vezesd el a sajthoz! Nézd, az autónak nincsen útja! Vezesd be a garázsba az autót!

Jó a megoldás, ha a vonal megközelítően egyenes és a gyerek nem emelte fel a ceruzást.

5. Iránykövetés vizsgálata.

a) „Az autó nem mindig jár egyenes úton. Az út kanyarogni szokott. Vezesd végig az autót a kanyargós úton úgy, hogy ne álljon meg közben, ne menjen le róla és ne érjen a széléhez! Lehetőleg középen menjen!”

Jó az eredmény, ha a gyerek nem ment ki a vonalból, nem emelte fel a ceruzát és nem ért a vonalhoz.

b) Melyik a gyermek számára természetes irány?

„Lapozz egyet a feladatlapodon! Látsz három virágot. Feladat! Kösd össze a három virágot úgy, hogy közben nem emeled fel a ceruzádat! Ahol felemeled, mert végeztél, jelöld meg egy nyíllal! Mellette látsz három pontot. Kösd össze a három pontot egymással úgy, hogy nem emeled fel a ceruzádat! Ahol felemeled, mert végeztél, jelöld meg egy nyíllal.

Jó a megoldás, ha a gyerek balról jobbra halad. Bármilyen kezdéspont elfogadható. Ha jobbról balra halad vagy egyiknél balról jobbra, a másikonál jobbról balra, be kell állítani a balról jobbra irányt! Ez a hiányosság a szavak visszafelé olvasását, illetve szótagcsere, betűcsere lehetőségét vonja maga után. Alaposan meg kell vizsgálni a szem dominanciáját!

6. Alak-háttér megkülönböztetés képességének vizsgálata. Eszközök: feladatlap, színes ceruza.

„Feladat! Három nagy kört láttok egymás mellett. Össze vannak firkálva. A firka között szabályos formák bújtak el. Tedd az első kör alá az ujjad! A kör mellett egy kis négyzetet látsz, keress a körben ilyen szabályos négyzeteket és színezd ki! Tedd a második kör alá az ujjad! Ebben a körben olyan tojásformák bújtak el, amelyet mellette is látsz. Kisebb-nagyobb, szép szabályos tojásokat keress! Színezd ki őket! A harmadik körben egy olyan kisnyuszi bújt el, amelyet mellette is látsz. Keresd meg és színezd ki őket!”

Jó a feladatmegoldás, ha a gyerek megtalálja az első körben a három négyzetet, a másodikban a négy elipszist, a harmadikban a nyuszt. Nem jó, ha nem talált meg minden formát, vagy mást is kiszínezett. Ebben az esetben a gyerek nem tudja biztonsággal kiválasztani a számára fontos információt az őt érő ingerek közül. Olvasási nehézségre lehet számítani.

7. Alak-forma állandóság felismerésének képessége. Szükséges eszközök: feladatlap, színes ceruza.

„Nézzétek meg a feladatot! Mit láttok ebben a sorban? (Vödör.) Tegyétek az ujjatokat az első vödör alá! (Ellenőrizzük, hogy hol mutatják-e a gyerekek a vödröt. Mondjátok el, milyen ez a vödör! (Füle van, és margaréta van rajta.) Feladat! Keressétek meg a sorban az összes olyan vödröt, amelynek füle van és margaréta van rajta! Jelöljétek meg egy ponttal!”

Jó a feladat, ha a gyerek megtalálta az összes vödröt, és háromszöget. Ha kérdez, pontosítani akarja az utasítást, feljegyezzük a vizsgálati lapon, de nem adunk pótinformációt.

„Sajnos, én többet nem mondhatok neked. Próbáld eldönteni magad, melyik vödör felel meg a megadott szempontoknak!”

Nem jó a feladat, ha a gyerek nem jelölt meg minden füles, margarétás vödröt, vagy másikat is megjelölt. A képesség hiányossága az írott-nyomtatott szöveg egyeztetését, a kis- és nagybetű egyeztetését és a betű felismerést is nehezíti.

8. Gestalt-látás vizsgálata. Eszközök: feladatlap, színes ceruza.

„Ez egy tréfás feladat lesz. Megkezdett rajzokat látsz magad előtt. Feladat! Fejezd be a rajzokat! Rajzolj meg minden hiányzó vonalat!”

Jó a feladatmegoldás, ha a gyerek minden hiányzó vonalat meghúz. Nem jó, ha nem vesz észre hiányzó vonalakat, vagy másképpen egészíti ki a rajzokat. Ez a hiányosság az összeolvasás nehézségét vetíti előre.

9. Azonosság felismerésének képessége. Eszközök: feladatlap, színes ceruza. „Mit láttok ebben a sorban? (Virágok.) A sorban találtok egy virágot, amely ugyanolyan, mint az első. A többi egy kicsit más. Keressétek meg az ugyanolyat, és színezzétek ki!”

Jó az eredmény, ha a gyerek az utolsó előtti virágot jelöli meg. Ha nem találja meg, várható, hogy nehézségei lesznek a betűfelismerésben és a térirányok megítélésében. Nem tudja biztonsággal kiválasztani a számára fontos információt.

10. Különbözőség felismerésének képessége. Eszközök: feladatlap, színes ceruza.

„Nézzétek meg alaposan a kifliket! Van köztük egy, amelyik más, mint a többi. Keressétek meg és színezzétek ki azt, amelyik nem olyan, mint a többi.”

Jó a feladatmegoldás, ha a gyerek az utolsó előtti kiflit jelölte meg. Ha nem találja meg, előfordulhat, hogy a hasonló alakú betűket téveszteni fogja. Bizonytalan a térirányok megítélésében. Nem tudja biztonsággal kiválasztani a számára fontos információt.

11. Finommozgások vizsgálata. Eszközök: vastag fonal, madzag vagy cipőfűző, apró színes gyöngyök, fűzőszál, lapos edény a gyöngyöknek.

Kiosztom a fonalat.

„Mit kaptatok? Mire használják? Miből készült?”

a) Kössetek a fonalra három csomót! Ne húzzátok meg túl erősen, mert nehezen tudjátok kioldani! Ha készen vagytok, tegyétek le magatok elé! Ügyesek voltatok. Most oldjátok ki a csomókat! Tegyétek magatok elé a szálát!

b) Kössetek egy masnit a fonalra! Ha készen vagytok, tegyétek le magatok elé az asztalra! Bontsátok ki! Ügyesek voltatok.”

A vizsgálati lapon jelöljük, ha valaki nem tudta megkötni és kioldani a csomókat, illetve a masnit.

c) „Sok apró gyöngyöt kaptatok. Még ne nyúljatok hozzá, mert versenyezni fogunk! Amikor tapsolok, akkor foghattok a fűzéshez. Ne vegyétek a fűzőszálát a szátokba, mert kemény; fölösleges megnyálazni! Figyelem! Rajta!”

Fűzés közben minden egyes gyereket külön megfigyelünk. Megfigyelési szempontok: meg tudja-e fogni a gyöngyöt; bele tud-e találni rögtön a lyukba; milyen közel tartja a szeméhez? Ha nem tudja megfogni a gyöngyöt, többször elejti, a finommozgás, a kézhasználat elégtelen. Ha nem talál bele a lyukba, szemészeti kivizsgálást javasolunk. Egyszerre fejeztetjük be a fűzést, összemérjük a gyöngysorok hosszúságát. A leghosszabb gyöngysort fűző gyereket dicsérik meg, a többieket nem értékeljük. Ha sok gyerek van, történhet az értékelés asztalonként is.

A látásélességet a feladatok megoldása közben figyeljük.

12. Szemdominancia-vizsgálat. Ha súlyos a probléma, műszeres vizsgálat szükséges. Most fényképezni fogunk. Engem fotok lefényképezni. Álljatok sorba névsor szerint! Emeld a szemedhez a fényképezőgépet és nyomd le a gombot!”

A vizsgálati lapon jelöljük, melyik szeméhez emelte a gyerek a fényképezőgépet.

13. „Most rajzoljátok meg a fényképet! Nézzétek meg jól, és rajzoljátok le!”

A rajzokat a fejlődés életkori fejlődése szerint értékeljük.

A látásélességet a feladatok megoldása közben figyeljük. Ha valamelyik gyerek túl közel hajol a laphoz, szemészeti kivizsgálást javasolunk. Munka közben figyeljük a gyerekek ceruzafogását is. Jó a ceruzafogás, ha középső, a mutató- és hüvelykujjal fogja úgy, hogy a középső ujj fog legközelebb a ceruza hegyéhez, a mutatóujj kb. fél cm-rel feljebb, a hüvelykujj a mutatóujjnál fél cm-rel hátrább. Mindegyik ujj lazán, enyhén behajlított tartásban legyen. A fogásnak olyan lazának kell lennie, hogy az ujjak közül ki lehessen húzni a ceruzát. Ha a mutatóujj a hüvelykujjal szemben fog vagy annál feljebb, rossz a ceruza-

fogás, a ceruza kezelése görcsös lesz. Ennek hátránya igazán akkor jelentkezik, amikor megnő az írás mennyisége. A rossz ceruzafogást jelöljük az összesítő lapon.

14. *Auditív megkülönböztetés.* Eszközök: egy vonal a feladatlap hátoldalán, egy lapra felrajzolt kereszt és karika, ceruza.

„Most nagyon-nagyon figyelj! Nézd meg ezt a képet! Mit látsz rajta? (Kereszt) Rajzoljunk a levegőbe egy keresztet! Nézd meg ezt a képet is! Mit látsz rajta? (Karikát.) Rajzoljunk a levegőbe egy karikát! Szavakat fogok mondani, egymás után két szót. Gondold végig, egyforma-e a két szó! Ha egyforma, keresztet rajzolj, ha nem egyforma, karikát. Próbáljuk ki! Mit kell lerajzolni, ha egyforma? (Kereszt.) Rajzoljuk a levegőbe és mondjuk. Egyforma – kereszt, nem egyforma – karika. Figyelj! Azt mondom: virág – virág; egyforma vagy nem egyforma ez a két szó? (Egyforma.) Mit kell rajzolni (Keresztet.) Rajzoljatok egy kis keresztet! Azt mondom virág – levél. Egyforma vagy nem egyforma ez a két szó? (Nem egyforma.) Mit kell rajzolni, ha nem egyforma? (Karikát.) Rajzoljatok a vonalra egy kis karikát! Takard el a munkádat, nehogy valaki lemásolja! Ez egy titkos feladat! Most már önállóan fogsz dolgozni, nagyon figyelj!”

A diktált szópárok: ül – ült, körte – körte, kapát – kabát, öt – öt, láb – láb, doboz – toboz, dúl – túl, zug – zúg, vonal – fonal, vele – fele, haj – hajt, gép – kép, ég – ég, görög – körök, fattyú – faggyú, egyek – Etyek, tol – toll, mázsa – mása, zsír – sír, kéz – kész, zizeg – sziszeg, fuss – fuccs.

Ezzel a feladattal a finom auditív ingerek megkülönböztetésének képességét vizsgáljuk. A feladat megmutatja, milyen problémái vannak a gyerekek ezen a területen, meg tudja-e különböztetni a zöngés-zöngétlen hangpárokat, felismeri-e az időtartamot, meg tudja-e különböztetni a toldalékos alakot a szótól?

Jó az eredmény, ha a gyerek hibátlanul oldja meg a feladatot. A szópárokat úgy állítottam össze, hogy jelezzék a konkrét nehézséget. A megoldás hiányosságai a helyesírás és írás nehézségeit jelzik.

Mikrocsoportos vizsgálat – 5-6 fős csoportok

15-16. Térérzékelés, térirányok felismerése térben. Eszköz: kendő.

„Ki engedi meg, hogy bekössem a szemét? Bekötöm a szemedet, és mondani fogom, hogyan lépj, mintha csárdást táncolnál! Nem kell elfordulni. Jól jegyezd meg, amit mondok!”

Bekötöm a gyerek szemét, Két gyerekkel is lehet végeztetni a feladatot egyszerre. Úgy állítsuk őket, ne ütközhessenek össze! Utasítások: lépj előre hármat, jobbra kettőt, balra egyet, hátra kettőt!

Visszavezetjük őt a kiindulási pontra.

„Most nyitott szemmel is járd végig az utat, és mondd is, merre lépsz!

Ha több gyereket vizsgálunk minden gyereknél változtassuk az utasításokat.

Jó a megoldás, ha a gyerek biztonsággal lép a mondott irányba és jól nevezi meg a térirányokat. Ha félrelép, bizonytalan, a térérzékelése nem megfelelő. Ha a térirányokat nem jól nevezi meg vagy felcseréli, azt jelöljük a lapján.

A térérzékelés és a térirányok felismerése között nincs szoros összefüggés. A térirányok felcserélése nem jelent minden esetben térérzékelési bizonytalanságot is. A térérzékelés bizonytalansága magatartási problémát vonhat maga után. A térirányok felismerésének bizonytalansága szótagcserét, betűcserét, jobbról balra történő írást-olvasást vonhat maga után, vagy nem találja meg a gyerek a sort.

17. Egyensúlyérzék; a gyerekek egyenként járjanak. Eszközök: vastag fonalgombolyag.

„Láttátok-e már cirkuszban, hogyan járnak az artisták fenn a kupolában a kötélén? Most ti lesztek a kötéláncosok. Ne ijedjete meg, nem kell felmásznatok sehova. A mi kötelünk a padlón fekszik. Menj végig a kötélén, lehetőleg ne lépj le róla! Most fordulj meg, és gyere vissza becsukott szemmel! Állj féllábra, mít tízig számolok (adat a dominanciához „

Jó a feladatmegoldás, ha a gyerek nyitott és becsukott szemmel is végig tud menni a vonalon billegés vagy lelépés nélkül, és meg tud állni a féllábán 10 mp-ig. Nem jó, ha billeg, ha mellélép, ha elesik.

18. Elemi mozgások vizsgálata. Eszköz: nincs.

Az elemi mozgások az idegrendszer egyes területeinek állapotáról tájékoztatnak.

Mellúszás (egyszerre végezheti a csoport): Láttátok-e már, hogyan úszik a béka? Láttátok-e hogyan úsznak az emberek mellúszásban? Ha a gyerekeknek nincs tapasztalatuk a mozgásformával kapcsolatban, meg kell mutatni, mit várunk tőlük.) Kezdjétek el az úszást! (legalább húsz tempót csináltassunk velük.)

Jó a mozgás, ha a gyerekek harmonikusan, egyszerre mozog mind a négy végtagja.

Nem jó, ha valamelyik kéz, láb elmarad; ha nincs ritmus a mozgásában, vagy összevissza mozgatja kezét, lábát.

Kúszás (egymás után menjenek a gyerekek folyamatosan): „Láttátok-e már, hogyan kúsznak a katonák a gyakorlóterepen? Most ti lesztek a kiskatonák. Feküdjetek a hasatokra és támaszkodjatok a könyökötökre. A könyökötökkel, térdetekkel segítsétek magatokat előre!” (Ha nem tudják, mit várunk tőlük, meg kell mutatni!) Jó az eredmény, ha a gyerek harmonikusan, mind a négy végtagját egyformán használja, a gyerek a hasát a talaj közelében tartva kúszik. Nem jó, ha a két karját maga alatt hagyja; ha felemeli a hasát, ha az egész mozgás diszharmonikus.

Mászás (egyszerre legfeljebb két gyerek menjen körbe): „Most úgy fogunk mászni, mint a kiskutya. Álljatok négykézláb, és induljatok el lassan mászva! (Egy teljes kör.) Állj meg itt előttem, és emeld fel a jobb kezéd és a bal lábad egyszerre! Most a bal kezéd és a jobb lábad egyszerre! Váltogasd a kezéd, lábad!

Jó a feladatmegoldás, ha az ellentétes kéz-láb egyszerre ér talajt; ha a gyerek mozgása harmonikus. Nem jó, ha azonos oldalú kezét-lábát emeli egyszerre; ha a lába késik a kezéhez képest; ha mind a négy végtagját más-más ritmusban emeli fel és teszi le.

Járások (minden gyerek egyszerre végezheti). Eszköz nincs.

a) Lábujjhegyen járás:

„Álljatok sorba! Induljatok el lábujjhegyen! Minél magasabbra emeljétek a sarkatokat, a kezeteiket!”

Jó az eredmény, ha a gyerek magasra tudja emelni a sarkát és egyenletesen jár. Nem jó, ha nem tud lábujjhegyre állni; ha nincs a járásának egyenletes ritmusa.

b) Sarkon járás:

„Sarkon járjatok tovább! Minél magasabbra emeljétek a lábujjaitokat. A kezeteiket engedjétek le a törzsetek mellé.”

Jó az eredmény, ha a gyerek egyenletes ritmusban, a lábfejét magasra emelve, a két kezét lazán az oldala mellett mozgatva jár. Nem jó, ha nem tudja felemelni a lábfejét; ha lépésritmusa egyenletlen; ha a kézfejét is úgy tartja, mint a lábfejét; ha leteszi a lábfejét is.

c) Külső talpélen járás:

„Fordítsátok ki a bokátokat, a lábujjaitokra karmoljátok be!” Jó az eredmény, ha a gyerek egyenletes tempóban, laza lábakkal és karokkal jár. Nem jó, ha a láb a térdnél is görbül; ha a kézfejek görcsösen befelé fordulnak.

d) Egyenletes járás (közben figyeljük, hogyan mozog a kéz a lábhoz képest):

Jó az eredmény, ha a járás egyenletes ritmusú; ha az ellentétes kéz-láb egyszerre lendül. Nem jó, ha nincs a járásnak egyenletes ritmusa; ha a karok össze-visszakaszálnak vagy az azonos oldali kéz lendül előre.

e) Járás guggolásban (minden gyerek egyszerre végezheti). „Guggoljátok le, most mi vagyunk a törpikék! Nézzük, milyen ügyesen tudtok járni. A kezete ne tegyétek csípőre!” Jó az eredmény ha a gyerekek 10 métert tudnak guggolásban járni, úgy, hogy nem esnek el. A mozgás dinamikus, a súlypont a gerinc tengelyében van, a lábbal ellentétes oldalon a karok a test mellett behajlítva, erőteljesen elmozdulnak. Nem jó az eredmény, ha a súlypont előre vagy hátra helyeződik; ha a gyerek bukácsol, vagy elesik; ha leteszi a kezét; ha a kéz a lábbal azonos oldalon lendül előre; ha a gyerek össze-vissza kaszál vele; ha a járásnak nincs egyenletes ritmusa, vagy ha valaki egyáltalán nem tud guggolva járni.

f) Szökdelés páros lábon (minden gyerek egyszerre végezheti):

„Zárjátok össze a lábatokat, és induljatok el szökdelve, mint a kis veréb!”

Jó az eredmény, ha a gyerek 10 m-t tud szökdelni a lábak szétnyílása nélkül egyenletes tempóban. Nem jó, ha szökdelés közben az egyik láb elmarad; ha a gyerek lép közben nehányat, ha a szökdelésnek nem egyenletes a ritmusa.

g) Ugrálás fél lábon (adat a dominanciához): „Most emeljétek fel az egyik lábatokat, és egy lábon ugráljatok tovább!”

Jó az eredmény, ha a gyerek egyenletes tempóban ugrál egyik lábán legalább 10 m-t. Nem jó, ha néhány ugrás után leteszi a másik lábát; ha elesik vagy lábat vált. Feljegyezzük a vizsgálati lapon, ki melyik lábán szökdelt, ami a dominanciavizsgálathoz szolgáltat adatot.

19-20. A keresztcsatornák és a testséma működtetésének vizsgálata.

A csukló és az ujjak mozgékonyságának vizsgálata:

„Szorítsd a derekadhoz a könyököd, a kezed hajlítsd be!

a) Egyik kezed csukd be, a másikat hagyd nyitva!”

Egyre gyorsuló ütemben váltogassuk a tartást négyszer-ötször.

b) Nyisd ki a kezed, egyik tenyered fordítsd lefelé, a másik felfelé néz!”

Egyre gyorsuló ütemben váltogassuk a tartást. Figyeljük, mennyire folyamatos a mozgás.

c) Mind a tíz ujjadat nyisd ki! Csukd be az ujjaidat egyenként – egymás után! Utána nyisd ki egyenként, egymás után!”

Figyeljük, nehézség nélküli-e az ujjak csukása, nyitása? (Mozog-e a gyerek másik keze is? Ebben az esetben nem függetlenedtek az ujjak mozgató központjai.

Érintsd meg a hüvelykujjaddal a többi ujjad hegyét!”

Keresztcsatorna és testséma vizsgálata:

a) „Csukjátok be a szemeteket! Emeljétek magasba a jobb kezeteket! Letehetitek. A bal lábatokat emeljétek fel! Letehetitek.”

Az utasítás végrehajtása után mindig a „Letehetitek a kezeteket, lábatokat!” következik.

„A jobb kezeddel fogd meg a bal válladat! A bal kezeddel a jobb füled! A jobb kezeddel a bal bokád! A jobb kezeddel a bal csukód! Bal kezeddel a bal combod! A jobb kezed dugd a bal hónod alá! A jobb kezed tedd a tarkódra! A bal kezeddel érintsd meg a homlokod! Jobb kezeddel az ajkad! A bal kezedet tedd a mellkasodra! A jobb kezed a hasadra! A bal kezed emeld a fejed fölé! A bal kezed dugd a hátad mögé! A jobb kezed tartsd a hasad elé! A bal kezed tedd a talpad alá! Jobb kezed tedd a bal halántékodra!

Kinyithatjátok a szemeteket, ügyesek voltatok!”

Figyeljük: jól ítéli-e meg a gyerek a térirányokat! Nem téveszti-e össze a jobb és bal oldalt, megtalálja-e azonnal a mondott testrészeket. Az eredményt jelöljük a vizsgálati lapon.

b) Most tapsolunk! Közben kört rajzolunk a levegőben a jobb lábunkkal! Utána a ballal.”

Figyeljük, tudja-e a gyerek a végtagjait egymástól függetlenül mozgatni. Az eredményt jelöljük a vizsgálati lapon.

21. Kézdominancia vizsgálat. Szükséges eszközök: labda, autó, gyufa, gyertya. Minden egyes tevékenység után jelöljük, melyik kezével végezte azt a gyerek. Döntőek az ösztönös mozgások: evés; írás; fonaltekerés; építés; nyúlás; vakarózás; integetés; kopogtatás; köhögés; autótótlás; fésülködés; labda elkapása egy kézzel; gyufagyújtás; gyertyaláng elcsípése, ajtó kinyitása, WC-használat.

Jó az eredmény, ha a gyerek minden mozgást azonos oldali kezével végez. Nem jó, ha a tanult mozgások (evés, ceruza) nem azonos oldalon vannak az ösztönös mozgásokkal. Akkor nem jó, ha felváltva használja mindkét kezét. Minden bizonytalanság zavarra utal, aminek következménye gyenge kézhasználat lehet.

22. Lábdominancia-vizsgálat. Szükséges eszközök: labda.

Minden egyes tevékenység után jelöljük a vizsgálati lapon, melyik lábával végezte azt a gyerek; kilépés; toppantás; taposás; szökdellés; felugrás; fellépés lépcsőre; labda rúgása.

Jó az eredmény, ha a gyerek minden mozgást azonos oldali lábbal végez és ez megfelel a kéz dominanciájának. Nem jó, ha mindkét lábát használja, vagy a kézzel ellentétes oldallal végzi a mozgásokat. Következmény: bizonytalan személyiség, tanulási nehézség, számolási nehézség lehet.

Egyéni vizsgálat

23-24. A beszédkésztség és a gondolkodási képesség vizsgálata. Eszköz: probléma-helyzetet ábrázoló kép.

A beszédkésztség és a gondolkodás vizsgálata egyszerre történik képolvasás segítségével. Mindent leírunk szó szerint, amit a gyerek mond, hogy bármikor ellenőrizhető legyen. A kép problémahelyzetet ábrázoljon! A beszédkésztség vizsgálatánál a következő szempontokra ügyelünk: folyamatosság, összefüggőség, szabatoság, szókincs, értelmesség. A gondolkodás vizsgálatának szempontjai: összefüggések felismerése, következtetések levonása, logika, ítéletalkotás.

Jó, ha a gyerek összefüggően, a lényegre összpontosítva gazdag szókinccsel mondja el a történetet; ha észreveszi az összefüggéseket; ha következtetéseket von le; ha következtetései logikusak; ha felszólításra ítéletet alkot; ha saját magá helyezi a történetbe. Nem jó, ha összefüggéstelen mondatokat mond a képről; ha kérdésekre válaszol, vagy csak szavakat mond. Nem jó, ha pongyolán fejezi ki magát; ha szókincese szegényes. Nem jó, ha nem ismeri fel a problémahelyzetet, ha nem veszi észre az összefüggéseket; ha nem tud következtetéseket levonni, vagy ha következtetései logikátlanok; ha nem képes ítéletalkotásra.

Az életkori sajátosságokat figyelembe kell venni! Az iskolába lépő hatéves gyereknél már követelmény, hogy egy adott képről összefüggően – a problémahelyzetet felismerve – beszéljen és el tudja végezni az elemi gondolkodási műveleteket.

Utasítás: „Nézd meg jól ezt a képet! Mesélj róla nekem!”

Ha nem tud önállóan elindulni, kérdéseket lehet feltenni neki, de ezt mindig rögzítsük a vizsgálati lapon. A kérdések nem lehetnek sugalmazóak.

25. Problémamegoldó-képesség vizsgálata. Eszköz: nincs.

„Szoktál egyedül vásárolni? Most azt játszuk: anya elküld a boltba egy kiló kenyérért. Mit csinálsz, ha elveszíted a pénzed? (Visszamegyek, másikat kérek.) Mit csinálsz, ha nem veszíted el a pénzed, de elfelejtetted mit kellett volna venni? (Visszamegyek, és megkérdezem.) Mit csinálsz, ha nem veszíted el a pénzed, nem felejtetted el, hogy mit kellett volna venni, de nincs a boltban kenyér? (Elmegyek egy másik boltba; veszek helyette kiflit vagy zsemlét; anya főz valami olyat, amihez nem kell kenyér.)”

A kérdésre adott válaszokban általában megjelenik a szülő-gyerek kapcsolat, megmutatkozik, mennyire támaszkodhat a gyerek a szülőkre, mennyire lehet őszinte, verik-e stb. A vizsgálati lapon fel kell jegyezni az esetleges problémát.

26. Általános tájékozottság vizsgálata. Eszköz: nincs.

A gyerek személyével kapcsolatos kérdéseket tesszük fel. Arról szerzünk ismereteket, hogyan tudja magát elhelyezni a társadalmi környezetben és az időben.

Kérdések: „Hogy hívnak? Mikor születted? Hányadik osztályba jársz? Hogy hívják édesanyját? (Leánykori neve.) Mi a foglalkozása? Van-e testvéred? Kisebb vagy nagyobb nálad? Hova jár? Hogy tanul? Van-e veled probléma? Hol laktok? (Teljes cím.) Milyen nap van ma? Honnan tudod? Tegnap milyen nap volt? Holnap milyen nap lesz? Tegnapelőtt milyen nap volt? Holnapután milyen nap lesz? Milyen napokon nem kell óvodába, iskolába menni? Milyen évszak van? Honnan tudod? Milyen évszakokat ismersz még? Miről lehet felismerni őket? Milyen napszak van? Honnan tudod? Milyen napszakokat ismersz még? Miről lehet felismerni?” (Ötéves kor fölött a hónapokat is kérjük évszak bontásban)

Minden választ + vagy – jellel jelöljük a vizsgálati lapon.

27. Emlékezetvizsgálat. Eszköz: nincs.

Az emlékezetnek négy területét vizsgáljuk: a mechanikus emlékezetet, a számemlékezetet, a késletetett emlékezetet és a hosszútávú emlékezetet. A vizsgálat anyagát úgy állítottam össze, hogy legyen kapcsolat a szavak értelme között, de logikai úton ne lehessen kikövetkeztetni a következő szót vagy mondatot.

A mechanikus emlékezetnél öt szó az átlag. Ez hatéves korra már ennyi, és nem változik lényegesen.

Az értékelésnél azt jelezzük, hány szót, hány számot, hány mondatot tudott valaki hibátlanul visszaadni.

A hosszútávú emlékezetnél azt értékeljük, hogy az mennyire motivált érzelmileg és mennyire részletekbe menő.

A mechanikus emlékezet:

Utasítás: „Mondd utánam a szavakat! Várd meg, amíg én befejezem: kalapács (egy szó); anyacsavar (két szó); rézmozsártörő (három szó); paprikás-csirke csemege uborkával (négy szó); színes, tarka, vadvirágos rét (öt szó); feketén kanyargó, fehér szegélyes betonút (hat szó); üveghangon csilingelő kicsi ezüstszerű csengő (hét szó); hatalmas zöld lapulevelekkel borított meredek árokpart (nyolc szó); üvegkalitkában ülő, egyenruhát viselő, barátságtalan bajuszos kapuőr (kilenc szó); enyhén fodrozódó, nyugodt vízen ringó, zöldre festett kis csónakban ülök (tíz szó).

Számemlékezet:

Utasítás: mondd utánam a számokat? Várd meg, amíg én befejezem: négy (egy szó); kettő-hat (két szó); három-nyolc-egy (három szó); egy-kilenc-hat-öt (négy szó); három-nulla-hét-tíz-négy (öt szó); hat-kettő-hét-kilenc-egy-nyolc (hat szám).”

Ritmus emlékezet:

Késletetett emlékezet:

Utasítás: Most egy rövid mesét mondok neked. Jól jegyezd meg, mert egy kicsit később neked is el kell mondanod!

Katiék vasárnap nagymamához elmentek. Friss kaláccsal várta őket. Kikeltek a kiscsibék is. Tyúkanyó halkán kotyogott nekik. Nagymama főtt tojást szórt a tányérjukra. A kiscsibék mind felcsipegették. (Tizenöt elem.)

Hosszútávú emlékezet vizsgálata

Utasítás: „Mesélj nekem a nyaralásról (karácsonyról, születésnapodról)!”

Jó, ha a gyerek arról is beszél, mit csináltak, mit kaptak a családtagok, ha leírja a környezetet, az ételeket, a hangulatot. Ha nehezen megy, kérdéseket is fel lehet tenni. Ezt jelezzük a vizsgálati lapon.

28. Figyelem vizsgálata

A gyerek figyelmét a vizsgálat egész ideje alatt értékeljük. Az értékelés szempontjai: rögzíthetőség, elterelhetőség, intenzitás, tartósság, fáradékonyság, tapadás.

29. Szociális érettség

A környezettől, a szülőktől, pedagógusoktól szerezzünk információkat: feladattudat, kudarcűrő képesség, társas kapcsolatok, felnőttekhez való viszony.

A vizsgálat eredményéről nem készítünk pontozásos értékelést. Nem az a cél, hogy sémába erőltessük a gyerek személyiségét, hanem a gyengébben fejlett területek feltárása, fejlesztése.

A fejlesztő programot az eredmények alapján állítjuk össze. Ha iskolai osztályt vagy óvodai csoportot vizsgálunk, célszerű egy táblázatra felvinni a vizsgálati eredményeket. Így mintegy térképet kapunk a csoport vagy osztály képességeiről, ami megkönnyíti a fejlesztő program tervezését.

A fejlesztő program mozgásterápián alapul. A gyakorlatokat mindennap el kell végezni.

IRODALOM

Kulcsár Mihályné: A tanulási nehézségek hátter.e Iskolakultúra, 1994. 24.sz.

Bodor Jenő: Korrekciós nevelés. Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.

Delecató: Amikor nehéz megy az olvasás. Philadelphia, 1964.

Frostig, Maria: Vizuális percepció fejlesztése. Egyetemi jegyzet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1964.

Furuhielm, Miriam – Ingelman, Alex - Wirsén, Gleas: Gyermekek születik. Medicina, Budapest, 1979.

Gosztonyi Jánosné (szerk.): Iskolaéretlen tanulók az első osztályban (tanulmánygyűjtemény). Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.

Kalmár Hajnalka: Tíz alkalommal (jegyzet). Egyetemi Nyomda, Budapest, 1987.

Katona Ferenc: Fejlődésneurológia, neurohabilitáció. Medicina, Budapest, 1974.

Klix Friedhart: Az ébredő gondolkodás. Medicina, Budapest, 1985.

Kontra György (szerk.): Az emberi test. Gondolat, Budapest, 1964.

Ligeti Róbert: Gyermekek olvasászavarai. Akadémia Kiadó, Budapest, 1967.

Lurija, A.D.: Válogatott tanulmányok. Gondolat, Budapest, 1975.

Meixner Ildikó: Én is tudok olvasni. Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.

Meixner Ildikó-Justné Kéri Hedvig: Az olvasástanítás pszichológiai alapja. Akadémia Kiadó, Budapest, 1967.

Meixner Ildikó-Adorján Katalin: Szógyűjtemény a dyslexia javításához, Budapest, 1989.

Murayné Sz. Éva: Játékos beszédnevelés. Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.

Pirinyi Jánosné szerk.: A korrepetálás-személyiségfejlesztés. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978.

Pirro, Ugo: A fiam nem tud olvasni. Femina Kiadó, Budapest, 1986.

Porkolábné Balogh Katalin: Készségfejlesztő eljárások tanulási nehézségekkel küzdő kisiskolásoknál (egyetemi jegyzet). Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.

Porkolábné Balogh Katalin: Vizsgálati eljárások a tanulási nehézségek diagnosztizálására. (egyetemi jegyzet). Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.

Smith Antoni: Testünk titkai. Medicina, Budapest, 1967.

Standavár Tiborné: A korrepetálás-személyiségfejlesztés. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.

Szabó Pál (szerk.): Ő is iskolás lesz. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973.

Tolnai Gyuláné: ABC-s könyv. Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.

Turner Johanna: Az értelem fejlődése. Medicina, Budapest, 1967.